

Тодор Г. Влайков

СЕДЯНКА

I

Ясна есенна вечер.

Под самите склонове на планината, отдето нагоре се подемат балканските чуки и долища, а надоле се спуща към селото широкото оголено поле, се е сврjala гиздавата Букова поляна. Сред поляната е завита в кръг широка кошара. В нея Стоян млад овчар е привил стадото си за нощуване. И седнал на дебел пън край догорелия огън, той е надул меден кавал.

Пръв кавалджия е Стоян между овчарете. Майстор му е дядо Маньо, чутовен свирач в минали години. Когато дядо Маньо надуеше кавала, гора и вода се заслушваха. При него Стоян няколко години седя поганчарче. Като гледаше големия мерак на малкото поганчарче, па като съзираше у него и божа дарба, дядо Маньо, на умирање, остави нему скъпия си седефлия кавал. А хората рекоха, че заедно с кавала той му е предал и мурафета си. Засвиреше ли Стоян с кавала, сякаш че дядо Маньо е оживял и е надул чудната си свирка.

Ето го и сега — кривнал глава малко настрана, полузамижал с лявото око, над което се вие изпаднала изпод калпака му руса къдрица, Стоян, вдъхновено, както всякога, е надул подарения му от дядо Маня кавал. Пръстите му сърчено играят и трептят над наредените по цевта дупки. И изпод тях тихо се леят дивни струи от звуци, малко възтъпи и някак дрезгави, ала тъй са сладки и толкова приятно западат в сърцето на човека!

Чуй — звуците на кавала се нагаждат в бодри извивки, преплитани с бързи и живи трептежи, що изумяват чуруликането на ластовицата. Това е песента на кавала, с която сутрин стадото се развива на паша. Ето че се променят извивките. Звуците на кавала се леят пък в проточени завои, що унасят към почивка или сън. Това е песента, с която денем стадото се завива да пладни под някое сенчесто дърво.

Пълнолик месечко, отскочил три-четири копрали над високия Бабин връх, отдето тази вечер е поел път, спрял се е токо над самата Букова поляна и позамижал малко с едно око, заслушал се е в чудното свирене на

младия овчар. Тихия вечерник, що допреди малко водеше тъжен разговор с посърналия горски шумак таме в близкия Елов дол, притаил дъх, послушал се е и той в омайната песен на кавала. Високите буки, що стърчат като нощни пазачи, недалеч от кошарата, и те са се умълчале да слушат дивната свирня. А овците, налягале покрай плетените леси на кошарата и сгушени една до друга, сладко спят — и сънуват, че слънце изгрява и те хрупкат росната трева под извивките на кавалската песен. Двете големи и рошави кучета, свити окол огъня — Караман малко по-настрана, а Шарко в самите крака на младия овчар, — унасяни от гальовните звуци на кавала, приятно дремят. Ала острия им слух е буден. И при най-слаб шум те изправят уши, надигат глава и заръмжават, готови стръвно да се нафърлят върху човек или звяр, що би се приближил до кошарата.

Надува Стоян кавала, бърже играят и трептят пръстите му по него и цял е сякаш унесен в чудните песни, които една след друга наглася; и за нищо друго сякаш не мисли, от нищо друго се не вълнува. Ала не. Не в песните на кавала е унесен сега той. Пръстите му играят и трептят по навик. Извивките на кавалските звуци се нагаждат в песни от само себе си. Той ги не търси. Той се не вслушва в тях. Неговата мисъл го унася другаде. А слуха му, буден и напрегнат като у задрямалете край него кучета, пропуска самоволно нагажданите извивки на кавала и зад тях търси да долови друго нящо — да долови далечен шум от стъпки.

Ето, някоя овца трепва и изпръхтява в съня си. Шарко наостря уши и вдига глава, Стоян в миг спира свирнята, изправя се и се заглежда в заляното от бледата светлина на месеца поле, по посока към селото.

— Нема го още! Да му се не види макар!

Сънената овца утихва. Шарко се успокоява и отново се унася в дрямка. Стоян потиква прегорелите главни на огъня, протяга се, сяда пак на голия пън и отново надува кавала. Пръстите му самоволно пак се движат по кавала, а мислите му се носят на друга страна.

“...Къдя ли ще се е заплеснал бае му Джуро? Още щом взе да се мръква, трябваше да доде. Нали така беха думале? Пък то — ето че стана вече някое си време, а той още не иде! И това било другар!...”

Яд го фаща на бае му Джуро. Той кога има работа, Стоян се връща и по-рано, отколкото му е речено, та да може бае му Джуро навреме да иде в село. А сега толкова му заръча да бърза и на, още го нема.

“...Виж Чапата! Откога е заминал той за село! Ама бае му Васьо е чивяк — прибрал се е рано! И сега Чапата е на седянката, при изгората си. А той?...”

Ех, колко го е яд! Иде му да зареже овците и да литне и той към село. Пък овците — да става с тях, каквото ще. Нека вълци да ги ядат, тия пущини! Че зарад тях сега ще изпусне хубавата седянка.

Увлечен от тия мисли, неусетно, от само себе си някак, пръстите му заиграха по-сърчено по дупките на кавала и провлечените дотогава извивки се замениха с пресекива и кръшна песен. Заслушан неволно в тия игриви звуци на кавала, Стоян, без да ще, зареди и думите на скокливата песен. Това бе песента за оная малка мома, дето е друм поминала, друм поминала, смин поронила, и за оная млад овчар, дето събира смина и на овце го дава, па като го дава, дума им дума:

На, ежте, овце, та изпукайте, да се намери млад вакъл овчар по седенките, по беленките!

“...Нека изпукат! — мисли по-нататък Стоян. А бае му Джуро нека се пръсне от яд. Нали не иде навреме, както са думале! Да изпукат тия пущини, та барем и той да се намери по седенките!”

Мисълта му го унесе на седянката, която тая вечер е събрана у

стринини му Цонковичини. Тя е сега тамам в силата си. Колко ли е весело! Неговата севда — и тя ще е там.

И той се унесе в сладки мисли за нея, за свидната изгора. Кавала му пък неусетно зареди тиха, крехка, проникната с няга песен:

Момиченце чернооко, чернооко, белолико,
не си толкоз ни хубаво, ни хубаво, ни гиздаво,
ала ми си в сърце вляло, в сърце вляло, оживяло. . .
Така дума песента. Така дума и неговото сърце.

Как стана това? Колко често си го спомня в самотните часове! Унасян от игривите звуци на кавала, той и сега го реди в ума си като песен.

По жътва бе. Той сваляше стадото си към хаджи Димовите върби, дето щеше да го западни. Ослушва се — песен се носи нейде отблизо, чудно хубава песен! Гледа — на една нива там отстрана, — сама жътварка жъне. Сама жъне и сама пее. Той се заплесна да я слуша и заборава да западни стадото. След малко доде при нея възрастна жена — майка ѝ трябва да беше. И спря песента. Приве Стоян овцете под една върба, седна и той край тях и чака пак да запее младата жътварка. Ни песен, ни глас оттам. Ала друго се случи. Като пладнуваха, старата полегна, а младата взе менче и тръгна за вода. Кладенеца е близо до върбите. И тя мина край него. Стоян я видя добре. Стройна мома, с дълга кафяна коса. На отиване лицето ѝ бе малко причервено от срам и очите наведени надолу. На връщане тя бе някак по-свободна. Фърли поглед и към него. Видя ѝ той и очите — големи черни очи!

И западна му тя след това на сърце. Зафана да мисли и копнее за нея. Иска да чуе още веднаж нейната сладка песен. Иска му се да я срещне, да приказва с нея. И какво не би дал за това?

. . . Овен давам да я видя, а два давам да я срещна, три харизвам да приказвам. . . — реди думите на песента. — Какво ти овен, и два, и три! — добавя той решително. Цялото стадо би дал, да можеше да я срещне и да приказва с нея.

Ала късмет! Една вечер, като беше в село, бог без нищо му я нанесе. Срещна я в уличката, що иде от Груйчов кладенец. Носеше на рамо кобилица с бели менци. Той я спря, напи ѝ вода и заговори с нея. И зафанаха се сладки приказки и мили задевки. Той едно рече, тя друго. Той подметне нящо, тя, ухилена, му отвърне. Заборавиха се дори. И не сетиха как слънцето зайдом зайде, месечника рог подаде, звезди небе обсипаха. Първа се сепна тя.

— Ами сега, Стоене, как ща дома да си ида и какво ща мами кажа? — И тя го гледа плахо някак, ала и умилно.

Други път той бавно се сяща. Сега в миг му дойде на ум какво да я научи.

— Речи, Пенке, кладенеца беше се размътил, та съм чакала с дружките си, дорде се избистри.

Тая мила среща му напълни сърцето с радост. Пенка бе вече негова севда, негово либе, първото му свидно либе.

И сега — когато изпод пръстите на кавала му се лее крехката и мила песен за овчаря и за малката черноока мома, за която и той като него копнеял да я види и давал мило и драго да я срещне, а пък бог токо-тъй му я нанесъл снощи вечер в уличката — в ума на Стояна се преплитат думите на песента с милите спомени за оная истинска среща; и всичко това се превръща в някаква приказка, в някаква чудно хубава песен, която изпълва душата му със сладост.

Ала изведнаж се сепва. Нощна някаква птица с писък префркъва от съседната бука покрай кошарата. Шарко трепва, наостря уши и заръмжава,

а след него и Караман вдига глава и се обажда. Стоян скоква като трапен и се загледва пак из пътя към село.

— Нема го и нема го! Токо-тъй не ще да е това. Нящо ще му се е случило. Та сега ли пък да се намери тая пуста слука! Е-ех! — И той въздъхна от мъка.

Поогледа се още малко, па без да назърне тоя ред към загаснялия огън, седна пак на пъна и наду кавала. Пръстите му от само себе нагласиха извивките на една тъжна песен, в която се изказва жалба за изгубена младост и копнеж за първо либе. А мисълта му го носи пак на седянката, дето е и неговата севда.

“... И тя трябва да погледва за него. Нали той ѝ се обрече, че ще бъде там. И колко ли му се сърди! Горката! През последните дни тя е много натъжена. Майка ѝ се ѝ се кара и ѝ надумва. Мащеха нали е. Баща ѝ, какъвто е пияница, или не я погледва, или пък ни за що токо ѝ се кара и той. И тя само от него, от Стояна, чака блага дума и радост. Чака и сега на седянката да ѝ каже той блага дума и да ѝ зарадва сърцето. А той — на, нема го. И мъчно трябва да ѝ е и ней, много ще ѝ е мъчно.

...Ех, а да знае тя пък нему колко е мъчно! И как копнее и той по-скоро да я види! И как му иде да зареже всичко и да литне към седянката! Да може тя да чуе тая тъжна и жална песен на кавала му, дето изказва болките на неговата душа! Да може да я чуе — е-ех!...”

И изведнаж той променя песента на кавала. Пръстите му се задвижиха по друг ред. И из отворите на кавала почна да се лее една умилна песен. Първите звукове на песента се извишават и надигат — да могат сякаш да се чуят много надалеч, чак до село. После, след една голяма заоблена извивка, полека-лека звуковете стават все по-ниски и най-последно свръшват с едно затихнало трептене, прилично на сладък шепот между две либета. Живо и въодушевено надува Стоян своя меден кавал. И изпод пръстите му тъй ясно се леят и отсичат звуковете, та сякаш кавала не свири, а пее и дума. Дума той песента за друг един кавалджия, дето засвирил с кавала си нейде в усоя. А в това време либето му Драгана в село мете дворове и майка ѝ до нея срива сметове. Зачува Драгана кавала и се сепва. Тя като че познава тая свирня. И дума майци си: “Ти мети, мамо, дворове, пък аз ща, мамо, да ида там горе в усоя, да видя кой свири с кавала.” Може да бъде брат ѝ. И той свири така хубаво. Тогава да ѝ се надяват зарана рано, по-рано с кошница росни ягоди. Ако ли бъде либето ѝ — а, изглежда, че ще е то, тогава, отсича тя:

Налейте ми се, мамо ле, напролет с вакли ягънца, Драгана с мъжко детенце.

“... Каква куражлия! — мисли си Стоян на ума, като нарежда една по една думите на песента. — Оставя майка си да мете дворове, а пък тя отива при либето си! Било е някога и това, та е песен извадена. И колко хубаво е било!”

Пръстите му повтарят да нагласят все същите умилни звукове, а мислите му го унасят към хубавия блян на песента.

“...Неговата севда сторва ли това? Да може да чуе тя тоя умолителен зов на кавала му, па токо да скочи и тя като Драгана и да доде при него в кошарата! Ех, кой би бил тогава по-честит от него!” — И сладостна омая изпълва сърцето му.

Ала малко по малко сладкия блян се изпарява. Неговата Пенка не може да стори, каквото е сторила Драгана. Нейния живот е притеснен. Тя е омотана като муха в паяжина. Майка ѝ не дава да се спомене за него. Само за Рашко Врабчуна ѝ дума тя, за прокопсания син на механджия. Че той е фърлил око на нея и иска да я вземе, иска насила да му я дадат. Пенка не

ще и да го види, не ще и да чуе за него. Че тя за Стояна си милее. Ала Вrabчунa е имотен. Па знае и да мазни пред майка ѝ. И тя не я оставя на мира нито един час. А пък баща ѝ — той за една ока вино е готов не да я даде, ами да я продаде. И какво ще стори тя, горката? Какво може да стори, така притискана от баща и майка? Па и оня прокопсаник, какъвто е тепегьоз и мазник, токо я следи — по извор било, или по хоро, — токо ѝ се натрапва, хили ѝ се, закача я, подмамва я. Тя го отфърга наистина, че ней сърцето е привързано към Стояна. Ала той всякога не е там, пък оня е всеки ден окол нея. На, и сега той на pewno е на седянката. Него стадо го не връзва. И натрапил се е при нея. Подмилква ѝ се. Тя може би погледва за него, за Стояна. Ала той не иде. А оня е там. И токо виж, че я е увлякъл.

Сърцето на Стояна ще се пръсне от мъка.

— Ех, пусти опустяле и стадо, и кучета, и бае Джуро, че и тоя кавал! — извика той с горчива досада, като зафърли кавала настрана, решен най-после да махне ръка на всичко.

Ала в това същото време кучетата скочиха и като въртяха опашките си, с гальовен лай се спуснаха към вратата на кошарата. Унесен в тъжните си мисли, Стоян не бе и забележил, че бае му Джуро се приближава. Кучетата го подушиха отдалеч и отърчаха да го посрещнат.

— Ами бива ли толкова да закъснееш бе, кардаш? — посрещна го Стоян с натякване, като разглобваше кавала и прибираше ставите му в силаха си.

— Не връзвай кусур, байовото. Ха добро вечер — подзе бае му Джуро, като си свали чепкена от гърба и зафана да притваря вратата на кошарата. — Пуста кйорка! Телето на жълтата крава да се загуби, та се затирихме да го търсим. Па тук, па там...Я, та ти тръгваш, а?

— Мен душата ще ми изскокне от мъка, пък ти...

— Ех, младост, младост! — бърбеше си Джуро, като се бе навел да претиква загаснялите главни на огъня.

— Ха, остай си, бае Джуро — се обади отдалеч Стоян, като подгони кучетата да се върнат. И полетя пряко, през нивя и слогове, надоле към затуленото в дим и мъгла село.

Пълноликия месечко, подзел отново своя път сред обсипаното с тръпни звезди небе, гледа с едно око сянката на младия овчар, що подскача из полето, и някак умилно и насърчително му се усмихва. А тихия вечерник, подфанал прекъснатия разговор с пръснатите тук и там по слоговете букаци и сливи, пресряща закъснелия пътник, развява изскочилите изпод калпака му буйни къдри, милва пламналото му лице и отворените му гърди и като му шепне сладки приказки, уталожва разбуненото му сърце.

II

Голяма седянка се е събрала у стринини Цонковичини. Момите от махалата на тлака са дошле, кукуруз да чушкат.

Найда стринина Цонковичина е весела и приказлива девойка. Тя дружи и живува добре с всички моми от махалата. И ни една тяхна седянка не разминува. Затова сега всичките ѝ дружки са се отзовале на поканата ѝ.

В къщи у стринини Цонковичини на огнището е нарушкан буен огън. В един голям медник, закачен на веригата, ври и клока кукуруз. В други също голям медник, закачен до първия, ще се вари качамак. Сега завира водата. По-настрана е приготвена пълна тепсия кукурузно брашно.

Седнала до огнището, стрина Цонковица потиква огъня и реже в тиганята сланина за качамака. Пламъка на огъня осветява живите ѝ очи и

усмихнатото ѝ лице; то е малко позавяхнало, ала инак е изразително и все още запазва следи от някогашна хубост. Стрина Цонковица е общителна и разговорна жена. Корава и решителна е като мъж — цялата къща тя върти, а чичо Цонко сякаш че е ратай в къщи; върши, каквото го нареди стрина Цонковица. Сега той си е легнал в собата при по-малките дядца — да не пречи на седянката.

До стрина Цонковица се е свило малкото ѝ шестгодишно момченце. Някак плахо, ала и с любопитство поглежда то иззад майка си към седянката. Подгонвано от горещината на огъня, то токо се свива зад майка си към кюшето.

В един кът е натрупан голям куп масуре — на сплитове и пешаци. Две момичета с дебели кюскии удрят по тях да се пооронят и смажат, та след това по-лесно да се чушкат. Другите моми, насядаде без ред на възглавници из широката къща, са прибрале около себе си по-големи или по-малки купчинки начукани масуре и чушкат — едни в корито, други в череци, а трети в престилките си.

Полуосветени от извитите езици на буйния огън, веселите и възбудени лица на момите изглеждат приказно хубави, а очите им святкат като светулки в лятна нощ.

Изпърво момите тихо и сложно си приказват — коя какво е чула и коя какво видяла на тая или оная седянка. Кога доде ред да се каже нящо по-скришно за някоя мома или някой ерген, те ще се наведат да си го пошушнат на ухото, па изведнаж избухват в кръшен смях.

— Я стига сте приказвале, момичета, ами викнете, та запейте — ги подканя стрина Цонковица.

Лала Караджункина и Цика Велина, първите песнопойки между момите, не чакат друго подсящане, ами се сдружиха и подйеха песента, с която се зафащат всички тлаки и седенки:

Доне ле, вов Загоре съм вечерял и пак съм бързал да дода на вашта герджик седянка.

— Така ами, да се чуе в махалата, че имаме седянка — насърчи ги стрина Цонковица.

— Да ни чуят и ергените, нали, стрино Цонковице? — додаде Мина Данчовичина, дето чукаше с кюския сплитове. Тя бе отворена и дяволита мома.

— И-ху-ху-у! — се нададе от двора ергенско провикване, придружено с висок смях.

— Видите ли как ви чуха и ергенете? — каза засмяно стрина Цонковица.

Момите взеха да си поправят забрадките и да се поотръсват и почистват.

Изтропа се на вратата и с шум нахлуха няколко момци.

— Добро вечер, стрино Цонковице! Добро ви вечер, каки! Прибирате ли госте? — подфанаха изведнаж двама-трима от ергенете.

— Дал бо'добро, стрини — отвърна стрина Цонковица, като постана малко. — Прибираме, прибираме, токо...кой бяга от госте и помошчие?

— Ба, притрябале сте ни — обади се Цика, като фърли дяволит поглед към дошлите ергене, между които по гласа позна и своя изгорник.

— Нали не сме ви притрябале, ние пък ще си идем — отвърна Златан Паека, като се примъкна и намести до купчинката, дето бе Цика, неговата севда. Тя се посви да му стори място.

— Ами нали уж ще си идете, защо се свря тука? — намеси се другарката на Цика.

— Ей тъй на. Гледам, че ви не спори работа, та рекох да ви помогна.

Неколцина от ергенете седнаха пък при други моми. Едни от момите се намръщиха и отдръпнаха, а други ухилено се прибраха да им сторят място.

Двамина от ергенете останаха да стоят при вратата, като изглеждаха поред момите и търсеха място де да седнат.

— Я елате пък вие, та почукайте — обърна се към тях Мина Данчовичина, — че ръцете ни се набиха от кюскиите.

— Ба, добре си чукате там — отвръща Стойко Канарчето, — я си дръжте кюскиите. Таман ви са фанале шия ръцете.

— Тям се е досадило, че одавна чукат — намеси се и стрина Цонковица. — Ами я елате вие, та мъжки го смлатете завчас.

Немаше какво. Стойко и другаря му поеха от момичетата кюскиите.

Стрина Цонковица натръска в къта нов куп сплитове и пешаци. И те заудряха яката с тежките дървета по тях.

Влязоха двама нови ергене.

— Честита седянка, стрино Цонковице, а вам, момичета, честита веселба! — поздрави с малко проточен и някак сладняв глас първия ергенин. Той бе с големи завити мустаци; едното му око бе малко прихлупено; облечен бе с по-хубави, гайтанлие дрехи и с лъснати обуца на краката.

— Чест ти Господ дал, Рашко, добря дошал и ти на седянката ни — отвръща стрина Цонковица, Рашко е от имотни хора, син е на Васил Врабчуна, махаленски механджия, та стрина Цонковица му прави повече икрам, отколкото на другите ергене. Нали и тя има мома? — Ха, поседни, стрини.

— Чакай да видя де ли има място.

Найда стринина Цонковичина се попримъкна и постана малко.

— Заповядай, дето обичаш, бае Рашко — каза тя. — Хайде тук да поседна, че тия девойки са сами, та да им помогна на чушкането. — И той се намести до Пенка Зайлина, която малко по-настрана чушкаше в един черек с Донка Сърданичина.

Пенка, момиче с дълбоки черни очи, с извити като пиявици вежди и с хубаво бяло лице, изглеждаше особено срамежлива и някак като наплашена. Тя си се мълчеше досега и само токо погледваше към вратата. Кога влезе Рашко, тя извърна глава и мръдна с устна.

— Отде го мътната донесе? — пришепна тя на другарката си. А кога взе да сяда при нея, тя се намръщи и почна да се измъква към амбара, като тътреше и черека със себе си, та той да я раздели от него.

— Добре се прикалемиса там, комшу, само че нящо такованкана — се обади Стойко Кацарчето, който бе спрял да удря с кюскията. Той със завист изглеждаше механджийския син и доволен бе, че Пенка се измъква.

— Да му не стане напokon тясно — додаде Ботьо овчаря.

— Та не видиш ли, че и сега не му е дип широко — подфърли трети.

Рашко се правеше, че не чува тия закачки. И като се примъкваше по-близо до Пенка:

— Чакай — каже — да седна до тая хубава девойка, дето е толкова срамежлива.

Пенка, опряла о амбара, видя, че нема вече къдя да се отмества; и с наведени очи, малко причервена, тя взе да рови в черека и да го примъква към себе си.

— Ами нали сме уж пуста роднина мари, Пенке, защо сега така? — додаде Рашко, като поизместваше черека настрана, та да бъде по-близо до нея.

— Каква пък роднина измисляш? — се обади Пенка малко сопнато.

— Роднина сте, че твоя баща и Пенкиния чичо са ходиле заедно за

вино в Церово, нали? — се намеси Донка Сърданичина.

— По бялата кобила сте роднина, дето я купихте от вуйчо ù на Пенка — се обади друго момиче

— Ех, ако сега не сме, белки е рекъл господ да станем, нали, Пенке? — отвърна Рашко проточено, с малко сладняв глас пак, като се наведе над черека към Пенка.

— Нито е рекъл, нито ще рече — отсече Пенка нисичко, ала с ядовит глас, като извърна глава назад.

— Защо думаш така мари, Пенке? — се намеси наставително стрина Цонковица. — То така се не отвръща....

— Дума си, щото ù е на сърцето — защити я Мина Данчовичина.

— Харно те срезаха, комшу — подметна някой от ергенете.

— Мен да срежат така, ще ида да се удавя горе в Сухия дол — додаде Златан Паека.

— Бае Рашко бе — подзе Цика Велина, — ако Пенка не става каил, ела тука при нашата дружина. Аз на радо сърце пристаям да се сродим.

— Ти ще се сродиш със Златана — отвърна Рашко, който разбра майтапа ù, — а пък мен ми е добре тук до твойта комшийка.

— Златан е без злато: той не е род за мене — отвърна Цика, като фърли две-три зърна кукуруз, та удари Златана по бузата.

— И теб те срезаха, Златане — подметна пак първия ергенин. — Ха сега иди да се удавиш в Сухия дол де!

— Ето че отивам — отвърна Златан, като се примъкна още по-близо до Цика и фърли в шията ù цяла ръка кукуруз.

— Я оставете тия закачки, ами викнете, момичета, та запейте някоя хубава песен — намеси се примирително стрина Цонковица.

— Истина де, хайде да речем някоя — додаде Тинка Кунина.

— Милканината да зафанем, а? — каза другарката ù, като се попрокашля.

Ала дорде да се наканят те, Лала и Мина, които нящо си шушукаха и се смееха, ги спревариха. Те зафанаха весела препявка:

Израсло дърво високо

сред равни двори широки.

В дървото се е увила

тънка ми пръчка лозйова.

Не било дърво високо,

най е бил Златан млад юнак,

де води Цика хубава

майци си мила отмяна.

— И-ху-у-у! — провикна се Златан от все сърце, като си фърли шапката нагоре.

— Речи: дай боже, мари! — обади се Лала Караджункина, като смушка Цика.

— Е, хайде: дай боже! — отвърна Цика, малко позачервена, ала и със светнале от радост очи.

Весел смях се подзе от моми и момци и изпълни цялата къща.

Седянката е в своята сила. Закачки, шум, песни, препевки.

В две големи паници е насипан варен кукуруз, размесен с кълцани орехи. Момите и момците пресягат, та си взимат с ръка. Момците често подфърлят зърна ту към една, ту към друга мома. По-отворените моми им отвръщат, като и те им подфърлят зърна. И пак смях и закачки.

Стрина Цонковица с мъка довършва джуркането на качамака. До неџа в голяма тиганя ври разтопена сланина. А по-настрана е приготвена пълна паница със сирене. Още малко, и стрина Цонковица ще вземе да прелага

качамака.

Две от момите зафанаха една весела и закачлива:

Горице ле люлекова,
наведи се, прекърши се,
стори мене път да мина,
да си ида в Цариграда,
да обадя на момците,
че са моми поскъпняле:
сама мома за хилядо,
косата и за два града;
а сто момци за кош плява.

Висок смях и кикот сред момите.

— Е-е, та много побихте цената на ергенете — се обади стрина

Цонковица.

— Какво да сторим, стрино Цонковице? — отвърна една от момите. —

Песента го така казва. Види се, че толкова чинат.

— И това им е много — додаде друга.

— Пък момите — подзе някой от ергенете, — защото са толкова скъпи,
та са болладисале като гъби след дъжд: прескокни плет, прегази пет.

— Затова са станале по на триесе лазарника и още се момуват —
додаде други.

— Ба, чакат да порастат ергенчетата, че още са малки. На, видиш ли
ги — бебчета, да им подсмъркнеш — отвръща ядовито някоя от момите.

— Само че мустаките им са до ушите — добавя друга.

Доста погледи се насочиха към големите мустаки на Рашка, от което
той усети малко стеснение.

— И тия закачки не чинат — намеси се пак стрина Цонковица. —

Някоя като за седянка речете, момичета.

Донка Сърданичина и Пенка се сгласиха и запяха карловската:

Довечера ще да дода,
Радо ле, бяла карловко,
на ваша шенлик седянка.

— Виж, тая е тамам на място — потвърди стрина Цонковица. —

Карайте я, момичета.

Лала Караджункина и Найда поеха да отпаят същите стихове. След
това Донка и Пенка продължиха:

До теб ща, Радо, да седна,
до твойто дясно коляно.
Сакън да не си бегала,
че сме се обзаложиле
до деветина дружина:
комуто бяга либето,
нему ще вземем стадото,
стадото със магарето,
и воз магаре товаре,
и воз товаре кавале!

— Та не стига стадото с магарето, ами и квалете отгоре — се обади
някой.

— Че за кавалджия кавала е по-скъп и от стадото — поясни друг.

— Голям облог — не е шега работа — додаде трети.

— Видиш ли, комшийке, че не трябва да се отмъкваш, като седнах при
тебе? — подфърли Рашко, като се обърна с нисък глас към Пенка.

Унесена след свръшването на песента в мисли за своя овчар, който се
още не иде, Пенка неприятно се сепна от плоската закачка на тоя натрапен

съсед и с досада му отвърна:

— Ти не си овчар!

— Та нема пък съм по-лош от някакъв си тамо нему овчар? —
раздразнено попита той.

— По-лош, по-добър — в песента за овчарете се казва, че са се
обзаложили, а не за механджиите — се намеси Донка.

— Тебе пак те срезаха, комшу — се обади Стойко Кацарчето. — Ами я
ела тук, та повърти малко кюскията, да ти се разнесат ядове и кахъре.

— Ех, ха починете си вие сега, па после ще почукат пак момичетата —
се намеси стрина Цонковица, която гледаше някак да отмени Рашка.

— Защо, нека и той почука — додаде Стойко, като стана и поднесе
кюскията Рашку.

— Нему е ред сега. Дръж кюскията, токо — се обади още няколко
души.

Немаше що. Рашко без сърце взе кюскията, па стана и отиде към къта
да чука.

В това време силно се изтропа на къщните врата.

— Кой тропа? — запита някой.

— Петър шопа! — се обади познат мъжки глас отвън.

Пенка трепна и се попричерви.

— Нека си иде при шопето — се обади Лала Караджункина.

— Да влезе, да влезе, токо — вдигна глас стрина Цонковица, която бе
зафанала да прелага качамака.

Вратата се отвори. Влезе Стоян овчаря, с дълга гега в ръка, с
кривната на една страна шапка, изпод която се подаваха измокрени от пот
руси къдри. Обгореното му от слънцето лице, що блика от здраве и сила,
цяло бе зачервено от умора.

— Ха добро вечер, стрино Цонковице, и вам седенкаре и седенкарки!

— Дал бо'добро. Добря дошал! — се обади от няколко места.

— Много закъсня бе, аркадаш! — пресрещна го Данчо Чапата, негов
другар по овчарство.

— Остави се, аркадаш! Бае Джуро, случило му се нящо, та чак сега се
върна. Изтрових се от яд. Рекох, че тая хубава седянка без мене ще се
свърши.

— Санким и без петли щеше да се съмне — измънка Рашко през зъби.

— Нищо, нищо, стрини — прибърза да се намеси стрина Цонковица, за
да заличи Рашковата закачка. — Добре, че доде. Тя седянката ни тепърва
се засилва.

— Па ето че и баба ми е била жива — качамака е още цял — додаде
весело Стоян. Той не чу ядната закачка на Рашка, че в това време си
изтриваше пота от лицето. — Стой да седна малко да си почина. — И той
изправи гегата си в кюшето до водника, па се поогледа, като че търси
място де да седне.

— Ела тук при нас, бае Стоене — покани го Лала Караджункина. До
нея бе Данчо Чапата.

— Ха по-добре при твоята комшийка, че при нея има повечко място. —
И той приближи и седна до Пенка. Още щом влезе в къщи, окото му се спря
на нея. Ала сега се преструваше, като че случайно я вижда.

— Добре, че се махна по-рано механджийския прокопсаник —
пришепна Лала на Тинка Кунина, — а то сега кой знае какво ли щеше да
стане!

— Щеш ли ме, Пенке, да седна до тебе? — запита Стоян.

Пенка се попричерви и срамежливо се усмихна. Щом влезе Стоян, ней
сърцето бързо затупа. Че нали за него тя поглеждаше към вратата? С каква

душевна тегота търпеше тя до себе си натрапилия се механджийски халосаник. И колко ѝ бе мъчно, че нейния овчар не иде! Яд я беше много, на него беше я яд. Ала ето че най-после доде. И сега — сяда при нея.

— Кой бяга от такъв гост? — отвърна тя тихо, като си поприбра полите да му стори място.

— Така ами, от овчар се не бяга — забележи Кривошията, — че той си е стадо заложил.

— Стадото с магарето и отгоре с кавалете — додаде друг.

В това време Лала Караджункина и Цика се съгласиха и подйеха игрива препявка:

Сред равно поле

бела се кърпа

белее.

При вакло стадо

Стоян за Пенка

лудее.

Стоян бе се навел над черека да каже нящо Пенки. Щом започна препявката, той трепна, притаи дъх и се послуша. При завършека ѝ лицето му сяйна от радост.

— И-и-ху-у-у! — се провикна той с все сила, па свали калпака си и яката го удари о земята.

Весел смях изпълни къщата. Пенка, цяла причервена от срам, усети, че някаква сладка омая изпълни сърцето ѝ.

— Шенала ти, аркадаш! — поздрави Чапата своя другар.

— И теб да доде, аркадаш — весело отвърна Стоян.

— Да доде, ама на, комшийката ми не ще и за мен да рече една! — додаде Чапата, като намигна дяволито на Лала.

— Ще ти преседне — отвърна Лала, като го удари с едно зърно кукуруз по лицето.

Нов смях се понесе из къщата.

— А пък ти, комшу, пини малко студена водица — закачи Стойко съседа си Рашка, който бе заудрял много силно по изронените вече масуре, сякаш искаше да заглуши и тая омразна препявка, и това лудо провикване, и тия весели шеги.

— Я си свивай устата, да не замахна с кюскията — ядно прецеди през зъби Рашко.

— Ха оставете тия закачки, момчета — намеси се стрина Цонковица, която бе довършила прелогането на качамака, — ами елате сега да седнем да повечеряме.

Найда скокна да принесе и нагоди паралията. Станаха и други момичета да поразтребят и да наредят възглавници окол паралията.

— Видиш ли ги момите. Не се срамуват, ами като видяха качамака, първи наставаха! — подметна някой от ергенете.

— Защо ще се срамуваме? — отвърна някоя от момите. — Работиле сме, пада ни се качамак. Ами вие как ще се пресрамите да седнете при качамака, като не сте пофанале нищо?

— Тям се не пада от качамака — додаде друга.

— Всички помагахте токо и всички сте добри госте — каза примирително стрина Цонковица. — Ха сега наредете се, та да повечеряме, що дал господ.

Наставаха всички. Моми и момци се разбъркаха. По един, по един насядаха сгъстено около широката паралия, дето преложения в две тепсии качамак изпускаше пара и примамлива меризма.

При сядането всеки от момците гледаше да се намести до своята

севда. Рашко се опита да се примъкне до Пенка, ала Стоян, който вече бе се настанил до нея, така остро го изгледа, че той отмина, като че не е и мислил за това място, и отиде, та седна при стрина Цонковица, дълбоко затаил в сърцето си и злоба, и закана.

Вечерата започна и продължи с шеги, закачки и смях. Вкусния качамак бърже се требеше от изгладнелите моми и ергене.

Ш

Седянката се привръшва. Всичкия кукуруз е изчушкан. От момите едни дочушкват някои затулени масурчета, други събират пръснатите зърна от кукуруза в череците и в коритата, трети прикътват на една страна какаляшките, а някои се изтръсват и поправят забрадките си. Ергенете всички са наставале и някои от тях мързеливо се протягат.

— Ех, станяхте вече всички — подзе стрина Цонковица, която също бе станала. — Нема що. То се вика, работата се свърши. Ха оставете тия дребулии, момичета. Ние ще ги изчистим.

— Нека да поприберем, стрино Цонковице.

— Добре ни помогнахте вие. Виж що нящо се изчушка. Фала ви. Ами ние не можахме да ви се отсрамим.

— Ба, всичко бе много хубаво, стрино Цонковице, благодарни сме ти много.

— Ех, доредата, живот и здраве, ще гледаме да бъде още по -хубаво.

Ергенете беха вече излязле на двора и струпани на купчинки, нехайно пускаха по някоя и друга дума. Едни изглеждаха небето. Месечинката, доста вече превалила, беше пребулена с леки, прозрачни облачета. Към заход небето, чисто и ясно, бе обсипано със звезди.

— Хубаво ще бъде времето и заран — обади се един.

— Така изглежда.

— Тамам за сеитба.

Момите се събират на отвода и пред стълбата на купчинки, по съседство, според както ще си отиват. Те си приказват тихо коя какво ще работи заран, или пък си шепнат за някои случки от седянката.

Пенка стои малко отстранена до една купчинка другарки от техния край. Тя не слуша приказките им, а тъжно се е загледала нейде в далечината. Приблужи се до нея Рашко. Тя трепна и помери да отиде при другарките си. Той се препречи между другарките ѝ, па се наведе и нящо ѝ пришушна, след което посегна да я фане за ръката. Тя си дръпна ръката.

--Истина ти казвам, заръча ми! — каза той по-високо.

— Не е истина това — отвърна тя сопнато.

— Честна дума, ти казвам.

— Аз ще си ида с другарките, ха махни се! — И тя се смеси със своите махаленки, които вече тръгваха към вратника.

— Ще видим — додаде Рашко някак заканително. Па привика един от ергенете, негов съсед и приятел, и взе да го уговаря нящо.

Стоян бе излял по-рано на двора и стоеше между ония момци, дето приказваха за времето. Той изглеждаше нехаен като другите. Ала ако речеше човек да се взре в лицето му, щеше да прочете по него голяма замисленост.

Той следеше момите, които излизаха из къщи. Щом съгледа Пенка, не сваляше вече око от нея. Когато Рашко се приближи и зафана нящо да ѝ шепне, Стояну в очите блясна пламък и ръката му с все сила стисна гегата. Мина му за миг през ума да се фърли върху него, па се сдържа. Сепнатото отвръщане на Пенка го поуспокои. Ала в същото време някаква смела

мисъл го унесе. Миг само — и той трепна като пробуден от сън, поотърси се, поправи си калпака, па удари силно с гегата по земята. В тоя миг ако се вгледаше човек в лицето му, щеше да прочете по него една спокойна, ала твърда и смела решителност.

Стоян потърси с поглед верния си другар Чапата. Той бе при друга купчинка ергене. Приблужи се до него и нящо отсечено му пришепна.

— Добре. Аз съм с тебе — отвърна Чапата, като стисна и той своята гега.

Тръгнаха всички да се разотиват.

— Ха идете си със здраве, момичета — изпраща ги стрина Цонковица. — Всички натъкмихте ли се с дружината си? — Тя внимателно преглежда, да не би някое момиче да остане без дружина.

— Всички се натъкмихме. Ха омай си сбогом, стрино Цонковице.

— И вам, момчета, лека ноц!

— Лека ноц, лека ноц — отвръщат ергенете, като се пръскат едни на една, други на друга страна.

Дружината, с която бе Пенка, тръгна нагоре.

Само след нея вървеше Рашко с другаря си. Малко по-отдалеч ги следваха Стоян и Чапата.

Някои от ергенете още се навъртаха около вратника на стринини Цонковичини.

— Нящо ще стане тая ноц, момчета — каза Панко Делин, който не бе зяпал към звездите.

— Оня чер облак ще настигне месечината и ще я открадне — додаде друг, който и сега като че зяпаше към месечината, ала не изпушаше из погледа си и онова, що става наоколо.

— Малко ли неща не стават из селото — додаде трети нехайно. — Ха лека и добро виждане.

Дружината, с която бе Пенка, спря за малко на кръстопътя, отдето една тясна уличка се отделя настрана. В тая уличка живеят Пенкини. Пенка ще се отбие тук, пък другите моми ще идат малко по-нататък из широкия път.

Пенка подава ръка на другарките си и им казва по някоя дума на раздяла.

— Да бехме дошли да те придружим до дома, че сама в тая тясна уличка не чини — каза една от другарките ѝ.

Пенка е някак изтръпнала и като че я е страх. Тя би искала сякаш да я заведат до дома. Ала не смее да се издаде. Па сяща, че и Стоян я следи отдалеч.

— Нема защо, сестро. Ей я де е къщата ни. Ха със здраве. Па в събота вечер у Станкини, нали?

— Ние с Кънчо ще я заведем — се обади Рашко, изправен зад дружината на Пенка.

— Па и Стоян ще я пази — додаде хитро Лала Караджункина. — Блазят ти, Пенке, с толкова пазаче. Ами ние я хайдете по-скоро да си вървим, че нас никой нема да придружава и пази. — И тя бързо увлече другарките си по-нататък.

Пенка, спряла за миг в недоумение, изведнаж се

завтече из уличката, та някак да спревари омразния натрапник.

Месечината се бе затулила зад малко облаче. Тъмно и глухо бе в уличката. Тръпки побиваха Пенка и от страх, и от някакво предусящане, че нящо ще се случи.

Рашко я настигна и я залови за ръката.

— Защо бягаш така? Нали ти казах, че майка ти мен заръча...

— Пусни ми ръката, бе!

В този миг някой със страшна сила дръпна Рашка, отблъсна го настрана и се постави между него и Пенка.

— Защо се натрапваш насила бре, дърто магаре? — изкрещя Стоян.

— Аз се не натрапвам — отвърна малко гузно и плахо Рашко. — Мен майка ѝ ми е заръчала да я заведа дома и да ѝ я предам. Че ти какво мислиш? Ние с майка ѝ и баща ѝ всичко сме уговорили. — Па като се поокопоти, додаде по-смело: — Ти се натрапваш. Вовираш се като чобанско куче в чужда копаня.

Стоян, като дишаше тежко и ускорено, остави противника си да се доизкаже. Така някой път котката оставя мишката да си поиграе и да мисли, че е свободна.

Окуражен от това, Рашко пристъпи и помери да вземе пак ръката на Пенка, която Стоян здраво бе стиснал.

— На ти едно чобанско куче! — отвърна Стоян и с такава сила го блъсна, че Рашко, отфърлен пет-шест крачки настрана, повали се на земята и падна като от круша. — Иди, та плюскай в механджийската си копаня!

Рашко, унижен и кръвно обиден, повдигна се като трапен и взе да дири камък по земята.

— Аз тебе аз тебе... чакай ти... — бърбеше той несвързано, готов да се фърли върху своя противник и да го убие.

Ала в този миг Чапата го сграбчи със здравите си ръце и насила го помъкна назад.

— Пусни ме да му светя маслото бе — вика Рашко, като се дърпа.

— Ха остави се от тая севда, кардаш — отвръща Чапата шеговито и здраво го стиска.

— Защо ме стискаш толкова бе, дяволу проклети! — И той се задърпа да се изскубне. Ала може ли пиле да се отскубне от ноктите на орела, та и той да се изплъзне из ръцете на Чапата?

— Къдя ме влачиш бе? — се чу още веднаж нейде отдалеч гласа на Рашка.

— Дома — отсеке силния глас на Чапата. И нищо повече не се чу.

След отблъсването на Рашка при Стояна се озова Кънчо, Рашковия другар, който искаше да остане верен на възложената му поръчка.

— Ами ти какво се бъркаш в тая работа? — запита го Стоян, като го побутна леко с лакътя си.

— Аз не се бъркам — смотолеви Кънчо, — ами такава... Рашко, той, вика се, е годен. Недей му се пречка сега.

— Годен ли е, или не е годен, това заран ще се види, а ти я си върви по пътя, та ми се не пречкай тук, че видиш ли тая? — той вдигна гегата си. — Като я сложа върху тебе, та не улицата, ами и селото ще ти бъде тясно.

— Аз само така, Стоене... Това си е ваша работа. Мене не ми влиза... Ха, остай си. — И той полека, като куче с подвита опашка, измъкна се и се затули из пътя.

Изпърво, като стана спречкването между двамата съперници, Пенки идеше да хукне и избяга дома.

Па нящо като че я задържа и прикова на мястото. Стоян я улови за ръката. Тя трепереше.

— Защо трепереш, Пенке? Ония се пръждосаха. От мене ли те е страх?

— Не, ами... дома какво ли ще речат? Мама ще ми се кара, пък тато...

— Ти остави тато и мама — подзе Стоян с твърд и решителен глас, като ѝ стисна здраво ръката, — ами я кажи ми, либиш ли ме? Милееш ли за мене?

— Питаш ли още, Стоене? Нема не видиш...

— Тогава... пристани ми и хайде с мене!
— Къдя?
— Сега у нас, в неделя венчило и толкова.
Тя бе изтръпнала. И страх я обземаше, ала и нящо сладко като че навлизаше в сърцето ѝ.
— Хайде! — И той я дръпна за ръката. Тя за миг се поколеба.
— Страх ме е — пришепна.
— От що? Не доверяваш ли се мене? Не либиш ли ме?
Изведнаж тя се фърли на шията му, притисна се о гърдите му, като че искаше да се затули от някоя напаст.
— Води ме, либе — каза тихо, ала решително Пенка.
Сладък трепет се разля по буйното юнашко тяло на младия овчар. Той я прегърна и притисна до сърцето си и като я милваше по лицето, шепнеше:
— Либето ми, сладкото ми либе!
Ала в миг се окопоти и като я обфана през кръста:
— Хайде! — рече.
И понесоха се двете либета в нощния полумрак като някаква хала, като кога крилат змей отвлича хубава мома.
А подир тях издалеч, като сянка, ги следеше Чапата, здраво стиснал овчарската си гега.
Залаяха кучета нейде наблизко. След миг се обадиха чак към края на селото, дете бе стигнала литналата двойка.
Стоян блъсна със сила слабо прикрепената порта на един заграден с плет двор.
— Хей, мамо, будна ли си? Я изляз да видиш каква радост ти нося!
Кучето, престанало да лае, весело се умилкваше около Стояна, който все държеше през кръста своето скъпо либе. Кравата, що бе легнала близо до стълбата, стана и лениво се размърда.
— Какво има бре, синко? — чу се из къщи старешкия глас на майка му. Тя, токо-що унесена в първи сън, скочи бързо и се упъти навънка.
— Отмяна ти вода, мамо, Изляз да я посрещнеш. Тя се спря пред стълбата. Смаяна, обзета от едно предусящане, в което са смесени и страх, и радост, тя не знаеше какво да каже.
— Това е мойта годеница, мамо! — И той фана за ръка Пенка и я поведе към майка си.
Изкукурига петел. След него и други.
Пълнолик месечко, излязъл изпод облака и засилил ход да измине по-скоро уречения път, весело гледаше у Стоянови двори и дяволито се усмихваше.

1885/1923

[Към главната страница](#) | [Съдържание](#)

. Православна беседа. При препечатване на материали посочването на автора и на pravoslavie.domainbg.com е задължително.